

αὐτοὺς, ἔχεις μὰ μὰ πολὺ μεγάλη ὑπο-
 χρέωσι καὶ ἀπὸ κεῖ θὰ ὀδηγούσανε πῶς
 θάπρεπε νὰ συμπεριφέρεσαι σ' αὐτοὺς·
 μὰ κ' ἓνα ἄλλο θὰ σκεφτόσουνα πῶς
 χωρὶς αὐτοὺς δὲν θάσσουνα στὴ θέ-
 σι ποῦ βρίσκεται, θάσσουνα πολὺ μὰ
 πολὺ χαμηλά, θάσσουνα ἓνα ἀπ' ὅλα τὰ
 ζῶα ποῦ βρίσκονται στὴ γῆ καὶ γι' αὐτὸ
 καὶ πάλι θὰ τραβάγες τὸν δρόμο τῆς Ἀ-
 γάπης. Μὰ ὅλα αὐτὰ δὲν τὰ σκέφθηκες
 καὶ ἂν κάποτε ἔδειξες πῶς τὰ σκέπτεσαι
 τῶκανες γιὰ νὰ ξεγελάσης τοὺς ἄλλους γιὰ
 τὸ ἀτομικὸν σου συμφέρον. Καὶ νὰ γιατί
 τώρα βρίσκεσαι κεῖ ποῦ εἶσαι. Νὰ γιατί
 ἡ σκοτηνεὶά πυκνὴ σὲ περιβάλει. Ἄλλὰ
 τί βλέπω; πέρα βαθεῖα μὲ στὸν ὀρίζοντα
 σὲ μὴ σπηλιὰ ἀπὸ κάτω μὴ σκιὰ μικροῦ
 παιδιοῦ σιγὰ σιγὰ αὐξάνει σὲ μέγεθος,
 σὲ φῶς καὶ λάμπει σὰν τὸν ἥλιο καὶ
 πιότερο ἀπ' αὐτὸν, σιγὰ σιγὰ σὲ πλησιάζει
 καὶ λόγια ποῦ δὲν ἄκουσες ποτὲ ὡς
 τότε ψιθυρίζει, βροντοφωνεῖ ἀργότερα
 κ' ἀγάπη σὲ διδάσκει μὰ σὺ ἐξαγριώνε-

σαι· μὲ μίσος τὴν διώκεις, μὲ ὕβρεις προ-
 πηλακισμοὺς μὲ θάνατον νομίζεις πῶς
 πάλι θὰ κυριαρχῆ ἡ βρομερὰ ψυχὴ σου·
 μὰ ὄχι ἡ ἀγάπη τῆς τόσο μεγάλῃ εἶναι,
 ποῦ κάθε στιγμή συντριβεται τὸ μίσος
 κ' ἡ κακία. Ἀορίζεις νὰ μετανοῆς γιὰ
 τὴν ζωὴ ποῦ ἔκαμες. Νὰ συγκινηῖσαι σὲ
 βλέπω καὶ νὰ κλαῖς γιατί τόσο καιρὸ ἄ-
 φινες κακὸς ὁ ἑαυτὸς σου νᾶναι καὶ στὴν
 ὑστάτη αὐτὴ στιγμή βοήθεια γυρεύεις ἀ-
 πὸ κειὸν ποῦ ψηλά εἰς τὸν σταυρὸ συγχώ-
 ρησ' ἔδωκε καὶ στὸ ληστή ἀκόμη. Καὶ
 νὰ τὰ κλάματά σου τὰ πολλὰ κάποιον κα-
 λὸ σοῦ κάμανε, καλὸ τρανὸ, ποῦ δὲν πε-
 ρίμενες ποτὲ νὰ γίνῃ γιατί σὲ βλέπω τώ-
 ρα δὰ ν' ἀρίνης γιὰ πάντα τὸν κόσμ' αὐ-
 τὸ τῆς ἀπονείας ψηλά γ' ἀνεβαίνης στὰ
 οὐράνια, κοντὰ στὸ θρόνον τοῦ Δημιουργοῦ
 σὲ βλέπω νὰ στέκης καὶ ὕμνους πρὸς
 αὐτὸν νὰ ἀναπέμπης αἰωνίως γιὰ τὴ
 μεγάλη ἀγάπη ἐκείνου ποῦ ἀπέστειλε στὴ
 γῆ καὶ μὲ τὸ αἷμα του ἐχάραξε μὲ στὴ
 καρδιὰ τῶν ἀνθρώπων.

Η ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΚΩΜΩΔΙΑ

Ο ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ

ΥΠΟ ΤΗ. ΒΙΡΤ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Ἔρχονται τὰ χρόνια τοῦ νεαροῦ Ἀλκιβιά-
 δου. Ἡ μεγάλη Σικελικὴ ἐκστρατεία. Εἶνε
 τὸ ἔτος 416. Ὁ Ἀριστοφάνης ἐμφανίζει τὸ
 κωμικώτερον τῶν ἔργων του ὑπὸ τὸν τίτλον
 «Οἱ ὄρνιθες». Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ θαυ-
 μάζει κανεὶς τὸν νατουραλισμὸν καὶ τὰς ζωο-
 λογικὰς γνώσεις τοῦ ποιητοῦ. Τὸ δρᾶμα ἐκ-
 τυλίσσεται εἰς τοὺς ἀέρας, ὅπου ἔχουν ἀνάγκη
 πτερῶν διὰ νὰ ζήσουν. Τσαλαπετεινοὶ
 καὶ νυχτερίδες, περδιογόρακα, ἀετοὶ καὶ γε-
 ράκια, ἐρωδιοὶ καὶ σπίνιοι. Τίποτε δὲν λείπει.
 Ὅλα ἐμφανίζονται ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ὅλα τρέ-

χουν, φωνάζουν, θορυβοῦν, ἕως ὅτου ὁ Τσα-
 λαπετεινὸς τὰ καλεῖ εἰς συνέλευσιν. Τὸ περιε-
 χόμενον τοῦ ἔργου εἶναι τὸ ἑξῆς: Ἐνας με-
 γαλοφυῆς Ἀθηναῖος ἀστὸς φθάνει μὲ τὴν
 σύντροφόν του εἰς τὴν περιοχὴν τῶν πτηνῶν.
 Λαμβάνει τὴν ἀπόφασιν νὰ ἰδρῦσῃ ἐκεῖ μίαν
 ἀποικίαν καὶ νὰ ἐνώσῃ τὰ πτηνὰ εἰς κράτους
 κοινωσίαν. Ἀκόμη, ὅτι αὐτοὶ πρέπει νὰ εἶ-
 ναι οἱ κύριοι τοῦ κόσμου καὶ ὅτι οἱ Θεοὶ πρέ-
 πει νὰ καταργηθοῦν. Ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ
 γένος τῶν πτηνῶν εἶναι ἀρχαιότερον ἀπὸ τὸ
 γένος τῶν Θεῶν. Καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀ-
 πὸ τὸ αὐγὸ τοῦ κόσμου ἀπὸ τὸ ὅποιον καὶ ἐ-

γεννήθη ὁ τελευταῖος. Μία πόλις ἰδρύεται εἰς τοὺς ἀέρας. Ἀκόμη καὶ τείχη εἶναι ἀναγκαῖα. Ὅλα τὰ πτηνὰ πρέπει νὰ βοηθήσων διὰ τὴν ἀνέγερσίν των. Μιά μεγάλη προσπάθεια καὶ ἡ εὐτυχία βασιλεύει. Ὁ σοφὸς Ἀθηναῖος ὅμως τοῦ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐσκέφθη διὰ βοῆς ὀνομάζεται Βασιλεὺς τοῦ κράτους τῶν πτηνῶν. Εὐθὺς ἀμέσως οἱ Θεοὶ περιέρχονται εἰς στενόχωρον θέσιν. Πολιορκοῦνται καὶ ὁ καπνὸς τῶν θυσιῶν δὲν μπορεῖ νὰ φθάσῃ μέγχις αὐτῶν πλέον ἀπὸ τὴν γῆν. Σωστὸς ἀποκλεισμός. Πεινοῦν. Ἐρχεται ὁ Προμηθεὺς καὶ λέγει: «Ἐτελείωσεν ἡ Βασιλεία τοῦ Διός». Ἔτσι πιεζόμενος ἀπὸ τὴν ἀνάγκην ὁ Ζεὺς ἀναγκάζεται νὰ στείλῃ ἀγγέλους πρὸς τὰ πτηνὰ πρὸς διαπραγματεύσιν. Μετὰ πολλὰς ἀστείας σκηναὶς κλείεται συμφωνία: Οἱ Θεοὶ ὑπόσχονται νὰ φροντίζον εἰς τὸ μέλλον δι' ἄρκετόν ὕδωρ βροχῆς. Μόνον ἐπὶ τῷ ὄρω τούτῳ τὰ πτηνὰ θὰ τοὺς ἀνεχθοῦν καὶ θὰ ἐπιτρέψουν εἰς τὸν καπνὸν τῶν θυσιῶν νὰ φθάσῃ μέγχις αὐτῶν. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τοὺς ἀνθρώπους, αὐτοὶ εἰς τὸ μέλλον ὀφείλουν νὰ ὀμνύουν τόσον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Διός, ὅσον καὶ τοῦ γυπτός. Τὰ πτηνὰ ὅμως εἶναι κυρίαρχοι τοῦ κόσμου. Ὁ Ἄσ κρατεῖ ὁ Ζεὺς τὴν παλαιάν του Ἡραν. Ὁ Ἀθηναῖος, ὁ Βασιλεὺς τῶν πτηνῶν νυμφεύεται ἐν τέλει τὴν Βασιλείαν ὑπὸ τὴν μορφήν γυναικὸς καὶ ἡ γαμήλιος ἀναφώνησις «εὐλόγησον αὐτόν, εὐλόγησον αὐτόν» εἶναι τὸ ὑπέροχον τέλος τοῦ ὅλου.

Καὶ ἡ ἔννοια τοῦ μύθου; Νὰ μὴ σημαίνει τίποτε; Δὲν τὸ παραδεχόμεθα, διότι καμμία ἀπὸ τὰς κωμωδίας τοῦ Ἀριστοφάνους εἶναι ἀνευ σημασίας. Οὐδεμία ἀμφιβολία: Τὸ ὅλον ἀναφέρεται εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου. Τὸ γνωρίζομεν σήμερον ἀπὸ τὸν Θουκυδίδην καὶ πάντες τότε τὸ ἐγνωρίζον: Καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης ἔδραξε τὸ ἀόριστον καὶ ἀβέβαιον διὰ τὴν δημιουργίαν μίαν κοσμοκρατορίαν. Καὶ αὐτὸς ἤθελε νὰ πολιορκήσῃ καὶ ἐκμηδενίσῃ τὴν ἀκαταμάχητον Σπάρτην. Καὶ αὐτὸς ἐπεθύμει δι' ἑαυτὸν τὴν Βασιλείαν. Ὅλοι τὰ ἐπίστευον αὐτά. Τὸ ὅλον ἓνα ὑπέροχον ὄνειροπόλημα.

Ἐπικολούθησε ὅμως ἡ καταστροφή, ἡ ἀποτυχία τῆς Σικελικῆς ἐκστρατείας. Ἐν τῇ ἀελπισίᾳ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν ὁ Εὐπόλις, ὁ ἀντίξιος ἀντίπαλος τοῦ Ἀριστοφάνους ἔγραφε κατὰ τὸ 411 τὴν κωμωδίαν του: « Τὰ ἡ ἡ ἡ ».

Ἐδῶ ἐμφανίζονται ἐπὶ σκηναίς οἱ χωρικοὶ καὶ παραπονοῦνται, ὅτι ἡ πόλις ἄγεται εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ ὅτι δὲν ἔχει ἀρχηγούς. Τότε ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὸν κάτω κόσμον οἱ ἄνδρες τῆς προηγουμένης ἐποχῆς, ὁ Ἀριστείδης, ὁ Περικλῆς, ὁ Μυρωνίδης διὰ νὰ συμβουλευέσων, νὰ προειδοποιήσων, νὰ βοηθήσων. Ὁ Πίσανδρος, τὸ κυριώτερον πρόσωπον ἀπὸ τοὺς περιφήμους τετρακοσίους, τοῦ εἶχον ἀνατρέψει τότε τὸν συνταγματικὸν χαρτην, τὸ πολίτευμα τῆς χώρας κατηγορεῖται κατὰ τὸν χλευαστικώτερον τρόπον δι' ὅλας τὰς μικρότητας καὶ ποταπότητας. Πρόκειται περὶ ἔργου τοῦ ἀντεπεκρίθη τότε τελείως εἰς τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ. Ὁ Ἀριστοφάνης ἐνεφανίσθη ταυτοχρόνως μὲ τὴν « Λυσιστράτην » του. Δὲν ἐγνωρίζε τι καλλίτερον νὰ κάμῃ τότε ἀπὸ τὴν προπαγανδίστην διὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὸ ἔπραξε διὰ τελευταίαν φοράν. Ἡ Λυσιστράτη, τὸ κύριον πρόσωπον, εἶναι ἡ μεγάλη εἰρηνοποιός. Οἱ ἄνδρες ἀπέτυχον εἰς τὴν πολιτικὴν.

Τώρα συνέρχονται ἀπὸ κοινοῦ αἱ γυναῖκες ὅλων τῶν κρατῶν τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ ἐπιτύχουν ἔστω καὶ βιαίως τὴν εἰρήνην. Τὰ σπῖτια τους ἔχουν ἐρημωθῆ ἀπὸ τὸν πόλεμον. Θέλουν πάλιν τοὺς νεαροὺς ἄνδρας των. Ἀκόμη καὶ ἡ Ἀμμιτιώ, ἡ ὑπέροχος Σπαρτιάτις λαμβάνει μέρος. Καὶ αὐτὴ ἔχει μεγάλην ἐπιθυμίαν διὰ τὴν εἰρήνην καὶ θὰ ἀνέβαινε καὶ εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ Ταῦγέτου, ἂν ἡ εἰρήνη εὐρίσκετο ἐκεῖ ἐπάνω.

Ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν κείται τὸ κρατικὸν θησαυροφυλάκιον. Αἱ γυναῖκες δι' ἐπιθέσεως καταλαμβάνουν τὰ προύλαια, ἔπειτα τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τοὺς θησαυροὺς καὶ κυριαρχοῦν τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τὴν πόλιν δὲν μένουσιν πλέον παρὰ ἄνδρες. Αὐτοὶ ἀποφασίζουσιν νὰ ἐκδιώξουν τὰς γυναῖκας ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν. Μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας καὶ ἄλλας τόσας κωμικὰς σκηναὶς τὸ ἐπιτυγχάνουν. Πλὴν δὲν ἐνίκησαν καὶ ἐπὶ τῆς οὐσίας. Αἱ γυναῖκες ἀποφασίζουσιν νὰ μὴ ἔλθουν πλέον εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς συζύγους των πρὶν συνομολογηθῆ εἰρήνη, ὡραῖα ἄλλὰ καὶ πᾶσι τολμηραὶ σκηναὶ ἐπακολουθοῦν. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὑπὲρ τῶν γυναικῶν. Οἱ Σπαρτιάται καὶ οἱ Ἀθηναῖοι διὰ νὰ κερδίσουν πάλιν τὴν ἀγάπην τῶν συζύγων των συνομολογοῦν πρὸς ἀλλήλους εἰρήνην. Αὐτοὶ οἱ Σπαρτιάται ἐμφανί-

ζονται ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ὁμιλοῦν τὴν λακωνικὴν τῶν διάλεκτον καὶ τιμῶνται ὑπερβολικά.

Πόσον διάφορα ὁμως ἦσαν τὰ πράγματα ἐν τῇ πραγματικότητι! Ὁ ποιητὴς ἐπρεπε νὰ γνωρίζῃ, ὅτι ἡ Σπάρτη τότε δὲν ἐπεθύμει κανένα συμβιβασμὸν καὶ ὅτι οἱ σκοποὶ τῆς ἦσαν κατακτητικοί. Ἡ μήπως ἐφραντάζετο ὅτι οἱ τετρακύσιοι θὰ ἐπετύγχανον εἰρήνην; Διὰ τῆς μεγαλειώδους αὐτῆς ἀνοησίας ὁ Ἀριστοφάνης δὲν ἠθέλησε ν' ἀποτραβήξῃ τοὺς θεατὰς τοῦ ἔστω καὶ δι' ὀλίγας ὥρας ἀπὸ τὴν τρομερὰν πραγματικότητα: Ἡ «Λυσιστράτη» δὲν ἦταν ἡ ἀστεῖον καταδίκου εἰς θάνατον ὀλίγας στιγμὰς πρὸς τῆς ἐκτελέσεώς του.

Μετ' οὐ πολὺ πράγματι ὁ Σπαρτιάτης Λύσανδρος ἐσῆλθεν ὡς νικητὴς εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ὑπηγόρευσε τὴν εἰρήνην. Ἡ νοσταλγία τῆς εἰρήνης ποῦ διέκρινε ἕως τότε τὸν ποιητὴν ἐστομώθη μὲ μιὰς καὶ διὰ παντός. Ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων δὲν ἦτο πλέον κατὰλληλος δι' ἀστεία.

Ὁ κοινὸς ἄνθρωπος ζητεῖ παρηγορίαν εἰς τὰ δάκρυα, ἢ κωμωδία εἰς τὰ γέλοια. Δριμύτερος ὁμως γίνεται ὁ τόνος τῆς ὅταν πρόκειται διὰ τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῶν Ἀθηναίων. Τότε οἱ ποιητὰὶ γίνονται τολμηρότεροι ὑπερβαίνουν δὲ τὰ ὄρια, ὅταν πρόκειται νὰ κτυπήσουν τοὺς Δημαγωγούς, ποῦ ἂν καὶ τελείως ἀναρμόδιοι ἀσχολοῦνται δημοσίᾳ μὲ τὴν ὑψηλὴν πολιτικὴν.

Ἐνας τέτοιος Δημαγωγὸς ἦτο ὁ Κλέων. Κατ' αὐτοῦ ἠγωνίσθη καὶ ὁ Ἀριστοφάνης δι' ἑνὸς ἐκ τῶν πρώτων ἔργων του. Αὐτὸ ἦτο πρᾶγματι τόλμημα, διότι ὁ ἄνθρωπος ἦτο παντοδύναμος καὶ ὁ ὄχλος ὠρκίζετο εἰς τὸ ὄνομά του.

Αἱ Ἀθῆναι διέθετον σῶμα ἐκ 1000 νεαρῶν ἱππέων ποῦ ἐπρομηθεύοντο τοὺς ἵππους τῶν ἀπὸ τὸν Μαραθῶνα. Μέσα του ἐκυριάρχει καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον γνήσιον μαραθῶνιο πνεῦμα. Τὸ σῶμα τοῦτο τῶν ἱππέων εἶχε κατηγορήσει τὸν παντοδύναμον ἄνθρωπὸν μας, τὸν Κλέωνα ἐπὶ ὑπεξαίρεσει κρατικῶν χρημάτων μὲ ἀποτέλεσμα τὴν καταδίκην του εἰς χρηματικὴν ποινὴν. Δι' αὐτὸ ἀλαλάζει ὁ ποιητὴς καὶ συνθέτει τὴν κωμωδίαν «Οἱ ἱππεῖς» ἐν τῇ ὁποίᾳ 24 ἱππεῖς ἔχουν τὴν τιμὴν ν' ἀποτελοῦν τὸν συνήθη χορὸν. Αὐτὸ δὲν σημαίνει, ὅτι οὗτοι ἐνεφανίσθησαν μὲ τοὺς ἵππους τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Τοὺς τελευταίους

ἀπομυμήθησαν ἄνθρωποι μεταμφιεσθέντες καταλλήλως.

Ἄς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὸν Κλέωνα τὸν βυροσπόλιν. Ὁ Ἀριστοφάνης μᾶλλον ἐμφανίζει ὑπὸ ψευδώνυμον. Ἡ μάσκα τοῦλάχιστον ἔπρεπε νὰ παριστάνῃ τὸ πρόσωπον τοῦ Κλέωνος, πλὴν ὁ κατασκευαστὴς τῆς δὲν ἐτόλμησε νὰ τὸ ἀπεικονίσῃ τελείως. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁμως οὐδεὶς ἦτο ἐκείνος ποῦ δὲν θὰ ἀντιλαμβάνετο, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ αὐτοῦ.

Ὁ Ἀθηναϊκὸς λαὸς ἐμφανίζεται ὡς γηραιὸς κύριος. Εἶναι ὁ κύριος Δήμος, ὁ οἰκοδεσπότης, ποῦ ἐκ φύσεως εἶναι καλὸς καὶ εὐγενής, τώρα ὁμως γέρος, εὐήθης ἀκόμη δὲ καὶ ἄστατος. Κἄθε χρόνον δὲ τοῦ προστίθεται καὶ μία νέα κεφαλή.

Τώρα τὸν κυβερνᾷ ὁ ὑπὲρ τῆς του Κλέων ποῦ κατορθώνει νὰ τὸν ἐκμεταλλεύεται καὶ ταυτοχρόνως νὰ συκοφαντῇ καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους ὑπὲρ τῆς. Τὸν ἀναιδῆ αὐτὸν πρέπει νὰ ἀνατρέφουν. Πλὴν αὐτὸ μόνον κανένας ἀναιδέστερος αὐτοῦ δύναται. Τότε ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἕνας ἀλάντοπῶλης, διὰ τὸν ὅποσον τὰ πάντα εἶναι ἀδιάφορα, ὅστις κατορθώνει νὰ κρημίνισῃ ἀπὸ τὴν θέσιν του τὸν βυροσδέψην. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ὁμως γίνεται τὸ θαῦμα καὶ ἡ φαντασία ἀρχίζει νὰ ὀργιάξῃ. Ὁ γηραιὸς κύριος Δήμος γίνεται πάλιν ὁ νεαρὸς μαραθῶνομάχος ποῦ κανεὶς Δημαγωγὸς δὲν μπορεῖ νὰ παρασύρῃ. Μὲ ἀλαλαγμοὺς λαμβάνει τὴν θέσιν του ὡς βασιλέως τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸν ἀκούομεν νὰ λέγῃ, ὅτι ἐκ προθέσεως ἔπαιξε τὸν ῥόλον τοῦ γέρου καὶ ἀδυνάτου: Τοὺς Δημαγωγούς ποῦ τὸν κλέπτουν τοὺς διατηρεῖ μόνον πρὸς διασκέδασίν του. Μόλις παραγεμισθοῦν τοὺς κρεμᾶ καὶ τοὺς ἀδειάζει. Ἔτσι ἐσώθη ἡ τιμὴ τοῦ συμπαθοῦς λαοῦ.

Τὸ ἔργον κατὰ τὸν διαγωνισμὸν ἔτυχε τοῦ πρώτου βραβείου.

(Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχές)

